

СЕКЦІЯ 5 ПСИХОЛОГІЯ ПРАЦІ

ГЛИБИННА КОРЕКЦІЯ ЯК НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ HR-МЕНЕДЖЕРА

IN-DEPTH CORRECTION AS A NECESSARY PREREQUISITE FOR THE PSYCHOLOGICAL PROTECTION OF THE HR MANAGER

У статті здійснено теоретико-методологічний аналіз категорій «безпека» та «психологічна безпека». Проаналізовано особливості та науково-теоретичні передумови глибинно-корекційної практики за методом активного соціально-психологічного пізнання (АСПП). Обґрунтовано, що психологічну захищеність HR-менеджера необхідно розглядати як сукупність ознак, які характеризують стабільний стан безпеки об'єкта від різних загроз і небезпек, зокрема від самого себе, дія яких може негативно вплинути на його структурну та функціональну цілісність, призводячи навіть до повного руйнування або неконтрольованої трансформації в іншу об'єктивну якість. Наголошено на необхідності використання методів глибинно-психологічного пізнання цілісної психіки в аспекті надання індивідуально неповторної психологічної допомоги HR-менеджеру щодо розв'язання суперечностей, зміст яких є ним неусвідомлюваним. Довказано, що участь респондентів у групах АСПП розширює резерви адаптивності суб'єкта завдяки пізнанню себе через символи об'єктивного світу, що сприяє розв'язанню внутрішньостабілізованих суперечностей психіки, які їй задають особистісну проблему. Підкреслено, що інфантильна позиція спонукає учасників до контрперенесення, коли керівникові приписується роль «батька», який цілковито відповідає за їхні особистісні негаразди та характер майбутніх змін, очікування, що хтось забезпечить їх. Наголошено на оптимальному способі надання допомоги HR-менеджеру у вирішенні особистісних проблем, що сприятиме формуванню його професійних якостей як фахівця. Охарактеризовано психокорекційні можливості активного соціально-психологічного пізнання у дослідженні глибинно-психологічних передумов дисфункцій у ставленні суб'єкта до інших людей.

Ключові слова: безпека, психологічна безпека, глибинна психокорекція, методологія пізнання, HR-менеджер, менеджмент, самоменеджмент, внутрішні суперечності, інфантильні тенденції, діалогічна взаємодія, особистісна проблема, свідоме, несвідоме, психологічний захист.

The article provides a theoretical and methodological analysis of the categories «safety» and «psychological safety». The peculiarities and scientific and theoretical prerequisites of in-depth correctional practice using the method of active social-psychological cognition (ASPP) are analyzed. It is substantiated that the psychological security of the HR manager must be considered as a set of signs that characterize the stable state of security of the object from various threats and dangers, in particular, from itself, the action of which can negatively affect its structural and functional integrity, leading even to complete destruction or uncontrolled transformation into another objective quality. Emphasis is placed on the need to use methods of in-depth psychological knowledge of the whole psyche in the aspect of providing individual and unique psychological assistance to the HR-manager in resolving contradictions, the content of which he is unaware of. It has been proven that the respondents' participation in ASPP groups expands the subject's adaptability reserves due to self-knowledge through the symbols of the objective world, which contributes to the resolution of internally stabilized contradictions of the psyche, which pose a personal problem. It is emphasized that the infantile position prompts the participants to countertransference, when the manager is assigned the role of «father», who is fully responsible for their personal troubles and the nature of future changes, the expectation that someone will provide for them. Emphasis is placed on the optimal method of providing assistance to the HR manager in solving personal problems, which will contribute to the formation of his professional qualities as a specialist. The psychocorrective possibilities of active social-psychological cognition in the study of deep-psychological prerequisites of dysfunctions in the subject's attitude towards other people are characterized.

Key words: safety, psychological safety, deep psychocorrection, cognitive methodology, HR manager, management, self-management, internal contradictions, infantile tendencies, dialogic interaction, personal problem, conscious, unconscious, psychological protection.

УДК 159.964:005
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.49.27>

Галушко Л.Я.

к.психол.н.,
доцент кафедри психології
та соціальної роботи
Центральноукраїнський державний
університет
імені Володимира Винниченка

Мельничук І.Я.

к.психол.н.,
доцент кафедри психології
та соціальної роботи
Центральноукраїнський державний
університет
імені Володимира Винниченка

Близнюкова О.М.

к.психол.н.,
старший викладач кафедри психології
та соціальної роботи
Центральноукраїнський державний
університет
імені Володимира Винниченка

Вступ. Проблема захищеності особистості від впливу несприятливих чинників у сучасних реаліях є надзвичайно актуальною. Професія HR-менеджера пов'язана з безпосереднім контактом з іншими людьми і потребує уваги в аспекті проходження ним особистісної пси-

хокорекції. Це уможливорюється завдяки психодинамічному підходу, де розкриваються когнітивні передумови спілкування, на які має вплив як свідома, так і несвідомі сфера.

У теоретико-емпіричних дослідженнях зарубіжних психологів розкрито актуальні напрями,

де психологічна безпека розглядається як можливість не відчувати будь-які впливи зовнішньої або внутрішньої небезпеки, як-от: теорія об'єктних відносин та міжособистісна психіатрія, де спільною є ідея про те, що реальні об'єкти можуть функціонувати як зовнішні регулятори для себе, а не лише як джерело задоволення або фрустрації їх бажань; у теорії прихильності акцентовано увагу на тому, що безпека є складовою частиною людських стосунків як маркера, який задає умови, коли людина хоче досліджувати світ без тривоги; еволюційна психологія і психологія розвитку та моралі, де почуття безпеки стало всеохоплюваною і не усвідомленою постійною метою людини у зв'язку зі сприйняттям благополуччя як себе, так і інших значимих людей [9–11]. У контексті фрейдистської психоаналітичної теорії Д. Сендлер досліджував психологічну безпеку. Його мета – створення психоаналітичної моделі, пов'язаної з клінічною практикою та систематичним психоаналітичним спостереженням [8].

У сучасних поглядах українських науковців психологічна безпека тлумачиться як самостійне вимірювання у загальній системі безпеки, що не порушує психологічні передумови цілісності соціальних суб'єктів, адаптивність їх функціонування й розвитку (Т. Кабаченко); захищеність психіки кожного окремого індивідуума, його душевного здоров'я, духовного світу, порушення будь-якого із цих складників призводить до дестабілізації внутрішнього душевного стану людини (Н. Трофименко); психодинамічний напрям, мета якого – розроблення методу глибинного пізнання психіки у її цілісності і синтез науково-практичних напрацювань у різних течіях психології спрямує не лише на наукове пізнання, а й передовсім на надання людині практичної допомоги (Т. Яценко) [2–4; 8]. Отже, відчуття психологічної захищеності суб'єкта є фундаментальним як для теоретичної, так і для прикладної психології.

Виклад основного матеріалу. Аналіз академічних тлумачних словників української, англійської, французької та німецької мов показав, що поняття безпеки зв'язується не так із відсутністю загрози, як зі станом, почуттями та переживаннями людини. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «безпека» визначається як «стан, коли комусь, чому-небудь ніщо не загрожує» [2]; у Психологічному словнику за редакцією Н. Побірченко категорія «психологічна безпека» розглядається як особлива регулятивна система стабілізації особистості, яка використовується нею для усунення або зведення до мінімуму психологічного дискомфорту, що загрожує «Я-образу», і збереження його на рівні, бажаному і можливому для даних конкретних обста-

вин. Зокрема, в англомовному Універсальному словнику Чемберса поняття «безпека», передовсім, тлумачиться як «стан, почуття чи засоби перебування у безпеці», зміст якої пов'язується з відсутністю «тривожності чи заклопотаності», «впевненість»; Оксфордський словник розкриває зміст поняття як стан «більше ніж впевненості»; у Словнику сучасної американської мови – як «свобода від небезпеки, ризику», як «свобода від заклопотаності, сумнівів»; французький «Ларусс» також підкреслює стан «впевненості» та «відсутність занепокоєння»; у німецькому словнику поняття «безпека» характеризується як «надійність, упевненість» із можливістю «розраховувати на будь-що» [9]. Отже, у різних культурах окреслено спільність щодо почуття та переживання людини у розкритті змісту поняття «безпека». Іншими словами, на перший план висувуються психологічні аспекти проблеми.

Категорія «психологічна безпека» розглядалася у працях В. Агапова, І. Баєвої, В. Грачова, Ю. Зінченка, М. Слюсаревського, Т. Яценко та багатьох інших [4; 6; 7]. Вона відзначається глобальністю і застосовується до багатьох процесів різних аспектів. Зокрема, психологічна безпека розглядається у дослідженнях М. Слюсаревського як захищеність психіки від деструктивних зовнішніх і внутрішніх впливів [4]. Деструктивні впливи на людину, насамперед, виявляються через складні ситуації у міжособистісному спілкуванні (конфліктні ситуації з рідними та колегами); у проявах психологічного насильства (ігнорування, приниження, погрози, недоброзичливе ставлення тощо) через дії несприятливих чинників, пов'язаних із вирішенням.

Планування змін у галузі, де відбувається взаємодія між людьми в кожній конкретній організації, має охоплювати аналітичну та прогностичну діяльність, розроблення певних заходів та вибір відповідної стратегії, яка враховує різні рівні втручання в організаційну структуру. Самоменеджмент, відділившись від класичної концепції менеджменту, як нововведене поняття став активно функціонувати у суміжних контактах. Здатність керувати собою цінується під час прийому на роботу практично в усіх організаціях. Це пов'язано із загальновідомим фактом, що фахівці в галузі HR (керування людськими ресурсами) дійшли загальної думки: перш ніж керувати іншою людиною, дуже важливо навчитися «регулювати» себе, оскільки володіння собою – це шлях до ефективного використання потенціалу, як особистого, так і суспільного. Окрім кар'єрних прерогатив, HR-менеджер, користуючись перевагою самоменеджменту, оберігає себе від стресу та психологічного вигорання підпорядкованих відступам від реальності. У дослідженнях І. Павлова доведено біоло-

гічну невинуватість відступів від реальності, зумовлених умовними подразниками. У людини ж у зв'язку із соціалізацією, як стверджує Т. Яценко, це все складніше, оскільки важливо розуміти природу деструкції психіки, які породжуються у суб'єкта системою психологічних захистів, що охоплюють як свідому, так і несвідому сферу [6; 7].

Єдиному закону «позитивна дезінтеграція психіки і вторинна її інтеграція на більш високому рівні психічного розвитку особи» підпорядкований груповий метод АСПП [6]. У глибинному пізнанні він відзначається мобільністю й ефективністю здійснення діагностико-корекційного процесу завдяки мінімізації емотивних витрат його учасників, які є одним зі складників порушення психологічної безпеки. У теоретичному і прикладному аспектах найбільш узагальнено психологічну захищеність розглядають як внутрішню характеристику конкретного суб'єкта, зміни якої здійснюються під дією відповідних зовнішніх і внутрішніх чинників [3; 5]. Важливим у питаннях психологічної безпеки особистості є поняття «психологічна вразливість», тобто чутливість або міра сприйняття людиною впливу певних несприятливих чинників, у яких будь-які фізичні чи психічні дії можуть спричинити психічну травму, що є предиктором формування аутоагресивної поведінки. Внутрішня небезпека стосується досвіду негативних почуттів, таких як провина, сором, біль або приниження. Зовнішня небезпека характеризується як щось деструктивне, що відбувається з людиною або з тими, які важливі для неї. Такі переконання є наріжним каменем психопатології, тому їх тлумачать як патогенні. Як стверджує Н. Волошко, в основі патогенних переконань – реальна психотравматична ситуація, що мала місце в минулому чи в дитинстві [3, с. 110–115]. У процесі виховання та соціальної взаємодії у людини можуть сформуватися патогенні переконання, установки, стереотипи, комплекси на основі суб'єктивного аналізу своєї поведінки та дій оточуючих [3]. Вони і задають формат підтримування зв'язків та «зберігають благополуччя» себе та/або інших важливих людей. Саме єднання з травматичним досвідом, що загрожує їхньому почуттю безпеки, призводить до активації стресу та повторення його. Деструктивні інфантильні тенденції, задані з дитинства, підживлюють дезадаптивне міжособистісне почуття провини та активують страх [8].

У HR-менеджера спостерігаються тенденції щодо неспроможності прослідкувати наявність впливу домінування особистісних реакцій на службові ситуації, характерних для людини, обтяженій фіксаціями витісненої енергії та пов'язаної з минулими перипетіями

життя і драматичними ситуаціями, в основі яких є слідові ефекти, що згодом виявляються у суб'єктивізмі сприйняття реальності, котра маскується від суб'єкта відступами від реальності на догоду ідеалізованому Я. У цьому, як стверджує Т. Яценко, й приховується латентність (невидимість) чинників, що зумовлюють дезадаптивність людини [6]. Психологічна захищеність HR-менеджера уможливується завдяки пізнанню та сприянню розв'язанню суб'єктом виявленої внутрішньої суперечності психіки, яка здійснюється у процесі глибинної психокорекції. У форматі психодинамічної теорії сутність глибинного пізнання психіки в її цілісності розкривається як на теоретико-методологічному, так і інструментальному рівні [6; 7]. Такий підхід пробуджує інстинкт самозбереження і посилює адаптивність до реалій життя та розширює можливості його особистісно-професійної самореалізації. У зв'язку із цим психологічна безпека розглядається і як стан психологічної захищеності, і як здатність людини та середовища відображати несприятливі зовнішні та внутрішні впливи.

У процесі мотиваційно-глибинного пізнання уможливується здатність вийти на розбіжності між логікою свідомого і логікою несвідомого. Такий підхід створює підґрунтя для розв'язання внутрішньої стабілізованої суперечності, тобто особистісної проблеми суб'єкта, котра зумовлює неусвідомлювані прояви та спонукає індивіда до активності, яка відображається у деструктивних виявах заздрощів, ревнощів, дискредитації, невдоволенні, агресії, намаганні використати людей у своїх інтересах, що породжується інфантильними потребами та почуттям меншовартості [1]. У дослідженнях С. Авраменко наголошується на таких тенденціях, як-от: «до сили» і «до слабкості»; «до життя» і «до смерті»; «до людей» і «від людей» (тенденція «до психологічної імпотенції»). Таке функціонування захисної системи породжує суперечність між логікою свідомого і логікою несвідомого [1; 12].

Подаємо фрагмент роботи з респондентом Ю.:

П.: Тобто цей малюнок можна назвати «Мої суперечності»? Чи як? Назвіть.

Ю.: «Внутрішня суперечність».

П.: А те, що є шахи, то це натяк, що все має бути за певними правилами?

Ю.: Так. За заданими правилами. Радше не мною заданих.

П.: Ви часто відчуваєте, що Вам не так легко зорієнтуватися, якщо це не Ваші правила?

Ю.: Важко прийняти інші правила, ніж ті, до яких я звикла.

П.: Де холод, то тут стражденна маска, а де вогонь, то виразно весела, може, й занадто. Так і буває, що у Вас або надприродна веселість, або занадто велика пригніченість?

Ю.: Так, я впадаю у крайнощі, це правда. Або так – або так, але на повну. Я прагну до яскравих відчуттів із будь-якого боку!

П.: Є небезпека, що Ви з часом будете западати в такі відчуття, а потім чекати, що партнер «переведе» Вас у більш яскраві, барвистіші почуття (рис. 1, права частина малюнка). Я це кажу на підставі того, що там Ви чекали, коли принц прийде і витягне Вас з горошини. А як краще?

Ю.: Краще самій упоратися, я до цього прагну.

Рис. 1. В. Юров. Крила. Назва респондента – «Внутрішня суперечність»

П.: Справлятися з «діапазоном», щоб досягти золоті середини, яка не буде втомлювати партнера?

Рис. 2. Автор і назва невідомі

Ю.: Я намагаюся бути рівною, це так!

П.: Людина на рис. 2 – це Ваш партнер чи Ви сама?

Ю.: Я сама.

П.: Що Вас спонукає до западання в такий стан?

Ю.: Зовнішній тиск, очікування інших людей, що я маю щось зробити.

П. (діагностико-корекційний коментар): Тоді це протест (або коли вже нічого не можна вдіяти)? Западаючи «в стан», Ви стаєте його невільником. Тоді Ви знову невинні, вірніше, «без вини винні», це ті об'єктні стосунки, які Ви винесли із сім'ї. Бо, справді, з раннього дитинства завинив той, хто Вас занурив у такий стан. Але пам'ятайте слова: «Не важливо, що нам подарували батьки, важливо, що ми самі собі подаруємо». Необхідно використати дитячі негаразди на свою користь через їх аналіз та продуктивні для себе висновки. Подаруй собі щось інше, ніж подарували тобі батьки. Оскільки в утробі самому не хочеться сидіти, то Ви знайшли малюнок, на якому в утробі і дівчина, і хлопець (рис. 3), маю на увазі архетипність образу келиха. Які почуття у Вас викликає малюнок?

Ю.: Мені комфортно дивитися на цей малюнок. Фігурки оголені, а келихи, в яких вони перебувають, захищають їх.

П.: А те, що вони бездіяльні і сприймають життя через скло, не бентежить?

Ю.: Там життя не відчувається зовсім – ось у чому проблема. Рис. 3 можна назвати «Життя у келихах».

Рис. 3. В. Куш. Наш час разом. Назва респондента – «Життя у келихах»

П.: Виражена тенденція до психологічної смерті через занурення у внутрішньоутробний стан. Пора оживити Вам, Ю., діяти і довіряти собі. Ви хочете знайти схожого партнера, який розумітиме Вас. Це теж ілюзія. Адже шукати собі подібного за параметрами власної проблеми – це означає, що життя не може бути ні для Вас, ні для нього. І що тоді – життя за горизонтом (рис. 3)?

Ю.: Розумію, що проблема буде лише подвоюватися!

П.: Правильно. Бо буде ще боротьба: хто кого підкорить, щоб служити цій проблемі. І постійно треба говорити, що Ви значуща. У Вас є молодість і життєдайні сили.

Ю.: Але немає діяльності, активності в потрібному напрямі.

П.: Поки що не було ентузіазму в самостворенні. Якщо розглядати малюнки у зворотному напрямі, то можемо бачити цілісну картину тих проблем, які ми виявили: виражена замкненість (рис. 3) рятує від такого стану (рис. 2) і від такої внутрішньої роздвоєності (рис. 1), уберігає від відкритої чуттєвості; символ недітородної утроби (гиря) – тут ніби і непогано, якщо з'явиться партнер і звільнить з акваріуму; наявне апелювання до когось ззовні, зокрема до вищої сили; прагнення до входження у внутрішньоутробні стани, задані від самого дитинства.

Ю.: Із дитинства сформувався сумнів, що мене можуть любити: мені скільки любов не показуй, то я все одно маю сумнів, у цьому проблема.

П.: Недовіру до того, що Ви є такою і що Вас можна любити, породили батьки. То тепер необхідно зняти це питання взагалі з порядку денного, оскільки Ви сама собі порадник.

Ю.: Дякую. Мені полегшало. Я багато чого зрозуміла, побачила джерела власних деструктивних тенденцій. Я уже спокійніше ставлюся до своїх проблем, я бачу, на що маю спертися в собі, щоб зробити кроки у напрямі самостворення та професійної самореалізації. Усвідомлюючи все почуте, я буду шукати шлях подолання. Щиро дякую! Відчуття справжнього самовдосконалення!

Отже, у діалого-аналітичній взаємодії психолога з респондентом у психокорекційному процесі та використанні репродукцій художніх полотен відбувається осуб'єктивування досвідного шляху. У процесі «діалогічного пізнання» психіки психолог прямолінійно не торкається проблеми захистів, адже, як стверджує Т. Яценко, – це сутнісна природа психіки, яка задається позадосвідно, і свідомість суб'єкта фактично не має відношення до цих утворень [12, с. 232–238]. Тому у групах АСПП необхідно працювати шляхом постановки запитань із тим, що заявляє за себе у площині сприйняття завдяки об'єктивації

реальності психіки, доступних усвідомленню респондента. Завдання психолога – так поставити запитання, щоб воно сприяло відкриттю новизни для особи. Формат взаємодії «психолог – респондент» уможливорює відкриття прихованої інформації. Пізнаючи її на власному матеріалі, учасник АСПП учить розпізнавати каузальні залежності між явищами. Це сприяє його особистісній безпеці, і в подальшому у професійній діяльності HR-менеджер забезпечує себе від переносів власної проблематики на службові відносини.

Висновки. Отже, змістовне розуміння психологічної захищеності є властивістю зрілої особистості HR-менеджера, учасника активного соціально-психологічного пізнання. Метод глибинної психокорекції, його структура та важливі практичні надбання базуються на психодинамічній теорії і методах психокорекції, що формулюють завдання щодо забезпечення індивідуальної неповторності пізнання психіки конкретної людини, її особистісних проблем та надають допомогу у розв'язанні їх для запобігання явищу психологічного вигорання HR-менеджера. Щоб адаптуватися до навколишнього середовища, йому необхідно сприйняти реальність; прогнозувати й розуміти наслідки своїх дій; приймати рішення у ситуації «тут і тепер»; ідентифікувати, розпізнавати емотивний компонент травматичного досвіду. Тому проходження діагностико-корекційного процесу у групах АСПП сприяє гармонізації психіки завдяки пробудженню чинників лібідного порядку і запобіганню та зниженню в HR-менеджера мортідних проявів поведінки у службових ситуаціях.

Перспективу подальших пошуків убачаємо у дослідженні сутності, форм вияву, чинників і механізмів самодепривації особистісного розвитку суб'єкта, специфіки, механізмів та умов психологічної корекції її наслідків, забезпечення яких сприятиме особистісному розвитку HR-менеджера у напрямі самоактуалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аврамченко С.М. Феномен внутрішньої суперечливості психіки в ракурсі психодинамічної теорії АСПП. *Наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України*. 2005. Вип. 26. Т. 1. С. 34–38.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
3. Волошко Н.І. Психологічна культура здоров'я : навчально-методичний посібник. Київ : Наук. світ, 2008. 163 с.
4. Життєвий світ і психологічна безпека людини в умовах суспільних змін. Реферативний опис роботи / М.М. Слюсаревський та ін. Київ : Талком, 2020. 318 с.
5. Синявський В.В., Сергєєнкова О.П. Психологічний словник / ред. Н.А. Побірченко. Київ : Наук. світ, 2007. 274 с.

6. Яценко Т.С. Архаїчний спадок психіки: психоаналіз феноменології проблеми. Дніпро, 2019. 283 с.
7. Яценко Т.С., Галушко Л.Я., Степашко В.О. Опредметнені засоби репрезентації психіки суб'єкта – передумова глибинного пізнання. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 2. С. 47–56.
8. Яценко Т.С., Галушко Л.Я., Євтушенко І.В. Методологія ведення діалогу у глибинному пізнанні психіки. *Габітус*. 2022. Вип. 42. С. 232–244.
9. Steven K. Huprich, Robert M. Gordon, Vittorio Lingiardi, Robert F. Bornstein, Robert M. Gordon & Francesco Gazzillo. The Psychodynamic Diagnostic Manual (PDM) and the PDM-2: Opportunities to Significantly Affect the Profession. *A Topical Journal for Mental Health Professionals*. Vol. 35. 2015. P. 60–73. URL: <https://doi.org/10.1080/07351690.2015.987594>
10. Tomasello M. Cultural Learning Redux. *Child Development*. 87. 2016. P. 643–653.
11. Wilson D.S., Van Vugt M., O'Gorman R. Multilevel selection theory and major evolutionary transitions: Implications for psychological science. *Current Directions in Psychological Science*, 17(1). 2008. P. 6–9.
12. Yatsenko Tamara, Halushko Lyubov, Ivashkevych Ernest & Kulakova Larysa. Dialogue in In-Depth Cognition of the Subject's Psyche: *Functioning of Pragmatic Referent Statements Psycholinguistics* (2022). Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav. 31(1). P. 187–232. URL: <https://psycholing-journal.com/index.php/journal/article/view/1256>